

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УДК: 330.565.012.23

Чубучна Олена Валеріївна

**СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ В ЕКОНОМІЦІ
ЗМІШАНОГО ТИПУ**

Спеціальність 08.00.01 - економічна теорія та
історія економічної думки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економічної теорії і державного управління Донецького національного технічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (м. Донецьк).

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор **Тарасенко Галина Дем'янівна**, Донецький національний технічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, професор кафедри економічної теорії і державного управління, Заслужений працівник народної освіти України (м. Донецьк).

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Тютюнникова Світлана Володимирівна**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління (м. Харків);

кандидат економічних наук, доцент **Проданова Лариса Василівна**, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, доцент кафедри економічної теорії (м. Донецьк).

Захист дисертації відбудеться 25 жовтня 2011 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.01 у Донецькому національному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 83015, Донецьк, вул. Челюскінців, 198-а, великий зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Донецького національного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 83001, м. Донецьк, вул. Університетська, 24.

Автореферат розісланий 23 вересня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.С.Овечко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема соціальної справедливості з давніх часів була однією з найбільш болючих і актуальних проблем, оскільки торкалася кожної людини, групи людей за інтересами, соціальних прошарків, класів, страт тощо. Історично кожна соціально-економічна система мала власні проблеми, пов'язані із соціальною справедливістю, але з появою поділу суспільства на класи (соціальні прошарки), поділу за суттю на багатих і бідних, ці проблеми зводилися до несправедливого розподілу суспільного продукту, що приводило до посилення розшарування суспільства за доходами, бідності та соціальної напруги.

І у ХХІ столітті, за умов змішаної економіки будь-яких сучасних моделей і інституційного середовища ця проблема є актуальною. Одні країни вирішують її більш-менш вдало, наприклад, скандинавські країни на підставі функціонування соціального ринкового господарства, інші країни не спроможні її вирішити в інтересах більшості населення. Можна вважати, що на світовому тлі проблема соціальної справедливості деякою мірою вирішувалася в країнах соціалістичного устрою, принаймні в міру їх економічного розвитку та певної єдності економічних, соціальних та гуманітарних потреб на всіх рівнях: суспільства, громад, людини, але й там вона залишалася як така. Тому актуальність теми дослідження можна довести наступними аргументами.

Вирішення проблеми соціальної справедливості лежить у площині економічного стану тієї чи іншої країни. Саме рівень економічного розвитку перш за все впливає на рівень матеріального забезпечення окремої людини, її сім'ї, соціального прошарку. Стан і структура національної економіки обумовлюють обсяг і структуру споживання, від чого залежить вдоволення чи не вдоволення людини своїм матеріальним забезпеченням.

Проблема соціальної справедливості є важливою складовою соціальної сфери в цілому, оскільки від рівня і якості задоволення соціальних потреб залежить, за кінцевим рахунком, соціальний статус людини.

Важливою проблемою, зокрема в Україні, є (і надалі, на жаль, буде набувати ваги) диференціація сімей за доходами. Децильний коефіцієнт має тенденцію до зростання: якщо у 1988 р., він складав в Україні 5:1, то натеper за розрахунками вчених він дорівнює показника 35:1 (за іншими даними 50:1), тобто розрив між 10% сімей з найвищими доходами і 10% сімей з найнижчими доходами зріс за 23 роки в 7-10 разів.

Особливістю проблеми соціальної справедливості слід вважати той факт, що за будь-яких, навіть сприятливих умов, вона не може бути вирішеною саме так, як її сприймають більшість людей. Це означає, що в цій проблемі стикаються об'єктивні оцінки її вирішення і суб'єктивне сприйняття справедливості людиною.

Невирішення проблеми соціальної справедливості тривалого часу, як свідчить історія, набуває такої критичної маси, яка призводить до соціальних конфліктів.

Головне, що актуалізує дослідження проблеми соціальної справедливості, міститься в реальних можливостях даної соціально-економічної системи, конкретної національної економіки, спроможності і бажання тієї чи іншої держави (влади) визначати рівень її вирішення.

Різні аспекти цієї проблеми знайшли відображення у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як Л.Антоненко, Ю. А.Аткінсон, Е.Бем-Баверк, Л.Бузгалін, І.Валлерстейн, Т.Веблен, В.Геєць, Дж.Гелбрейт, О.Гош, В.Дементьєв, Л.Дмитриченко, Г.Задорожний, В.Іноземцев, Дж.Кейнс, Ф.Кене, Е.Лібанова, К.Маркс, В.Мандибура, А.Маршалл, Дж.Міллер, С.Мочерний, В.Олефір, А.Пігу, П.Самуельсон, Ж.Б.Сей, А.Сміт, М.Соколик, А.Субетто, Г.Тарасенко, С.Тютюнникова, Дж.Хансен, О.Чаусовский, А.Чухно, Й.Шумпетер, Ф.Енгельс.

Проте, проблемам соціально-економічної політики держави в працях названих авторів приділяється недостатньо уваги, особливо тим, що стосуються соціальної справедливості, зокрема, в Україні з урахуванням умов змішаної економіки та інституційного середовища.

Тому розробка методології побудови системи соціальної справедливості у ситуації, що склалася в Україні з цього приводу є актуальною, що і обумовило вибір теми дисертації, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до держбюджетних тем за планами науково-дослідних робіт Донецького національного технічного університету в рамках комплексної теми кафедри економічної теорії і державного управління «Національна економіка: теорія, методологія, основи викладання» за №МІ-07 та теми, виконаної відповідно до держбюджетної теми за планами науково-дослідних робіт Автомобільно-дорожнього інституту (м.Горлівка) в рамках комплексної теми кафедри економіки і фінансів «Дослідження ефективності використання робочого часу на підприємствах промислового міста», номер державної реєстрації Н71-0108U003015.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження сутності і проявів соціальної справедливості та розробка концепції формування підвалин створення справедливого середовища для людини за сучасних умов з урахуванням просування України до постіндустріального суспільства та євроінтеграції.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі поставлено і вирішено такі завдання:

визначено теоретико-методологічні засади дослідження соціальної справедливості;

визначено генетичні ознаки соціальної справедливості за ринкових принципів господарювання;

розроблено теоретичну базу формування найбільш сприятливого поля соціальної справедливості та адекватної соціально-економічної політики держави;

розроблено концепцію побудови системи соціальної справедливості на основі проведеного аналізу існуючих теорій за умов змішаної економіки України;

розроблено механізм доцільного поєднання попередньої системи соціальної справедливості з ринковими умовами сучасної України;

обґрунтовано реальний взаємозв'язок між соціальною справедливістю і бідністю;

визначено шляхи формування системи соціальної справедливості в економіці змішаного типу;

доведено доцільність поєднання проблеми соціальної справедливості з економічною безпекою країни.

Об'єктом дослідження є процеси, що відбуваються у сфері відносин з соціальної справедливості за умов економіки змішаного типу.

Предметом дослідження є методологія удосконалення напрямів реалізації соціальної справедливості у сучасному суспільстві.

Методи дослідження. Методологія дослідження спирається на фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які досліджують проблеми соціальної справедливості, законодавство України та апробовані методи дослідження. Зокрема: діалектичний метод (в аналізі майже всіх теоретичних постулатів з теми); історичного підходу (у вивченні еволюції теорій і концепцій з приводу соціальної справедливості); метод наукової абстракції (у розробці теоретико-методологічних основ проблеми); метод аналізу і синтезу (в обробці фактологічного і статистичного матеріалу).

Інформаційною базою дисертації є матеріали українських і зарубіжних офіційних аналітико-інформаційних видань, у тому числі в електронній мережі Internet, дані офіційної статистики, практичні матеріали по Україні і Донецькій області.

Наукова новизна одержаних результатів міститься у розробці актуальної соціально економічної проблеми соціальної справедливості, що на виході надає обґрунтування пропозицій щодо політики української влади у цьому напрямі. Основні положення, що складають наукову новизну, знайшли відображення у таких результатах.

Вперше:

розроблено концепцію структуризації економічних і соціальних факторів, які безпосередньо чи опосередковано складають систему відносин соціальної справедливості в економіці змішаного типу та інституціональному середовищі України, що є внеском в розвиток економічної думки і інституціональної теорії, та обґрунтування проведення адекватної політики влади на всіх її рівнях, що має сприяти посиленню значення справедливості як такої і подоланню бідності.

Удосконалено:

теорію соціальної справедливості в частині її генетичних ознак в сучасній економіці змішаного типу, що надає можливостей, по-перше, посилити значення людського фактору через зростання кваліфікації працівників, творчої ролі праці;

по-друге, створити сприятливе поле дії закону зростання потреб та їх задоволення; по-третє, залучити приватний сектор економіки до розвитку соціальної інфраструктури; по-четверте, розробити і виконувати соціальні програми та знизити соціально-економічні ризики.

Дістали подальшого розвитку:

теза про доцільність використання в сучасній системі соціальної справедливості України тих позитивів, що мала попередня соціальна сфера, що просуває методологічну платформу дослідження за умов економіки змішаного типу та надає більших підстав практичного використання результатів такого дослідження;

методологія аналізу категорії бідності в системі соціальної справедливості у частині подолання корупції, що створює як теоретичні, так і реально життєві підстави позитивних зрушень у цьому напрямі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні позиції відносно доцільності подальших наукових розробок у напрямі проблем соціальної справедливості, що безумовно просуває економічну теорію, а положення дисертації можуть стати вихідними методологічними засадами таких подальших досліджень.

Практичне значення можуть мати розроблені структурно-логічні схеми, що містяться в дисертації, на підставі яких можна удосконалювати соціальні програми влади чи громад у напрямі втілення їх у життя. Такі можливості підтверджують довідки про впровадження положень і висновків дисертації: довідка Калінінського районного управління праці та соціального захисту населення м. Горлівки, №31.01/1395 від 29.03.2011 про намір впровадження рекомендацій дисертації щодо соціального захисту населення; довідка Центрально-міського управління праці та соціального захисту населення Горлівської міської ради №1791/30.01 від 29.03.2011 про впровадження методичних рекомендацій дисертації; довідка Управління пенсійного фонду Центрально-міського району м. Горлівки, №5221/01 від 28.03.2011 про практичну реалізацію методичних рекомендацій дисертації; довідку Автомобільно-дорожнього інституту Донецького національного технічного університету про використання положень і висновків дисертації в навчальному процесі.

Матеріали дисертації можуть знайти використання у навчальних курсах «Економічна теорія», «Історія економічної думки» та спеціальних курсах ВНЗ України, що стосуються соціальних проблем.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки та висновки дисертації, що виносяться на захист, є самостійним надбанням автора. Зміст дисертації відображає авторський концептуальний підхід до вирішення актуальної наукової проблеми через політекономічний аналіз соціальної справедливості та обґрунтування пропозицій щодо формування такої системи в Україні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, її висновки і рекомендації доповідались на науково-практичних конференціях: на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика економіки і підприємництва» (Алушта, 2003); на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти» (Дніпропетровськ, 2005); на III Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток наукових досліджень» (Полтава, 2007); на IV Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції (Київ, 2008); на Міжнародній науково-практичній конференції Міністерства освіти і науки України (Донецьк, 2010).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових робіт загальним обсягом 2,7 д.а., з яких належать авторіві 2,5 д.а.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури з 154 найменувань та 5 додатків. Основний текст дисертації викладено на 167 сторінках тексту. Робота містить 9 рисунків і 14 таблиць.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено стан досліджень з проблем теми, акцентовано на певних прогалинах щодо аналізу соціальної справедливості, визначено методологію дослідження та нові проблеми економічної теорії з теми дисертації, її мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ – Соціальна справедливість як категорія економічної теорії – присвячений визначенню теоретико-методологічних основ дослідження соціальної справедливості, ретроспективному аналізу теорій соціальної справедливості, обґрунтуванню соціально-економічної політики держави за умов змішаної економіки.

Методологічними основами дослідження категорії «соціальна справедливість» слід вважати наступні. *Перша:* діалектична єдність ідеального і реального, що базується на принципі загальної змінності та незнищеності, як конкретне втілення або в комуністичний ідеал або в ідеал «суспільства масового споживання» чи «держави благоденства». Такий підхід розширює межі аналізу й потребує розгляду реальної справедливості порівняно з ідеалом. Протиріччя між ними є джерелом розвитку суспільства. *Друга:* передбачає два загальноприйняті способи її визначення з точки зору правил і з точки зору результатів. Аналіз з точки зору результатів відображає ідеально-суб'єктивну сторону, а з точки зору відповідності правилам реально-об'єктивну сторону справедливості. Це надає можливостей досліджувати конкретно-історичну справедливість, яка тісно пов'язана з рівнем розвитку суспільства. *Третя:* відображає економічний аспект справедливості, який передбачає відповідність виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил. Ідеологічні, політичні, правові, моральні та

інші суспільні відносини виникають на базі матеріальних суспільних відносин і формуються як надбудова. Важливим при цьому є форми реалізації виробничих відносин за тієї чи іншої сфери соціально-економічної доцільності. *Четверта:* виходить з того, що її сутність виявляється у конкретно-історичних формах свого прояву. Так, узагальнення засобів виробництва за радянської економіки створило умови формування нових виробничих відносин, котрі забезпечували конкретну систему справедливості, яка з часом почала вичерпувати свої можливості. Змішана економіка потребує конкретизації критерію соціальної справедливості, що дозволяє виявити реальні засоби її досягнення - і це є *п'ятою* методологічною основою її аналізу. *Шоста:* вимагає визначення загального критерію соціальної справедливості, який поєднує економічну і соціальну складову. Основою соціальної справедливості є економічна ефективність виробництва (корисної діяльності). *Сьома:* категорію «справедливість» слід досліджувати у співвідношенні із категорією «рівність», встановлюючи їх єдність та розбіжності.

Ретроспективний аналіз теорій соціальної справедливості за зазначеною методологією побудовано на тому, що людина є істотою біосоціальною, тобто її існування залежність, з одного боку, від *природних* умов життя (природно-кліматичні, генетичні та здібність до самогенерації), з іншого боку, від *соціальних* умов життєдіяльності. Соціальні умови формуються тим чи іншим устроєм суспільства, відносинами власності, соціальними ресурсами, загальнолюдськими цінностями, які визначають середовище соціальних інститутів.

Така унікальна природа людини обумовила методологічні засоби її вивчення видатними представниками людства. Еволюцію поглядів на соціальну справедливість представлено в роботі детальним аналізом античного та середньовічного періодів (Платон, Гракх, Блаженний, Аквінський, Мор, Компанелла), вчення соціалістів-утопістів (Сен-Симон, Оуен), теорій класиків політичної економії (Петті, Сміт, Рікардо, Маркс). Еволюційний розвиток теорій і концепцій соціальної справедливості народив позиції, серед яких слід зазначити утилітаризм, маржиналізм, роулсіанську та егалітаристську концепції, ринкову концепцію та концепцію ноосфери.

Кожна з розглянутих в роботі концепцій має позитивні і негативні характеристики, і тому виділити одну і відкинути інші неможливо. Якщо підходити з позицій загальнолюдських цінностей, то *критерієм оцінки соціальної справедливості є досягнення високого рівня життя народу, всебічного розвитку особистості в умовах дійсної свободи та демократії.*

Цей аналіз дозволив розробити концептуальний підхід до вирішення проблеми справедливості, заснований на соціальному захисті.

Проблеми соціально-економічної політики держави розглянуто в дисертації за умов економіки змішаного типу, якою є економіка України. Ринкова перебудова виявилися на ділі лише в усуненні тотального централізму і всеохоплюючої державної власності через процеси роздержавлення і приватизації, що привело до так званого трансформаційного спаду, який визначив скорочення виробництва та

негативні зміни соціально-економічних відносин, що вчинило значні додаткові фактори несправедливості для більшості населення.

У другому розділі – Формування основ забезпечення соціальної справедливості в Україні – досліджено генетичні ознаки соціальної справедливості за ринкових принципів господарювання, доцільність поєднання попередньої системи соціальної справедливості з ринковим механізмом за напрямками: працездатні дорослі, жінки і діти, молодь, пенсіонери і інваліди.

Справедливість є одним з важливіших принципів організації суспільства, що являє собою міру рівності чи нерівності в життєвому стані різних соціальних груп населення, оскільки суттєві відмінності у їх стані приводять до багатоманітності соціальних інтересів, які в реальному житті або не співпадають, або суперечать один одному, породжуючи соціальну напругу. *Генетичні ознаки* справедливості містяться в соціальній сфері як цілісній системі суспільства, яка задовольняє потреби населення для відтворення людських ресурсів і відносин. Для України зокрема генетичними ознаками можуть вважатися як ті, що було сформовано за соціалістичних умов життя (досить стала соціальна сфера), так і ті, що створюються сьогодні за умов ринку (платність соціальних послуг та система пільг). *Змішана економіка* як ринкова за суттю поки що не надає підстав для прямої залежності соціальних змін на основі змін економічних.

Авторське кредо побудоване на доказах доцільності саме за умов змішаної економіки створення такої системи соціальної справедливості, яка б поєднала позитиви попередньої системи і тієї, що диктується ринковими принципами господарювання. А саме: необхідність створення сталого і реального (а не компенсаційного) економічного зростання як економічної основи встановлення соціальної справедливості; додержання принципу розподілу доходів за працею, з одного боку, та подолання різкої диференціації доходів в суспільстві, з іншого боку, через створення *загальнонаціонального соціального фонду*, як за рахунок бюджетних коштів, так і за рахунок відрахувань від надприбутків великого бізнесу та благодійності; створення сталої соціальної сфери, яка б задовольняла соціальні потреби населення на основі поєднання безоплатних і платних принципів її функціонування; подолання політичної нестабільності.

В дисертації доведено, що найбільш вдало ці завдання виконує соціальне ринкове господарство скандинавського типу. Важливою умовою формування такого суспільства є поширення соціального прошарку «середній клас».

У формуванні *власної моделі соціальної сфери України*, яка б забезпечувала соціальну справедливість, важливою є модель економічного розвитку країни, оскільки соціальні цілі є похідними від економіки. В дисертації визначено дві концепції щодо цього: ліберальна і етатистська. *Ліберальна концепція* виходить з того, що вирішення даної проблеми можливе лише через розкриття соціальних переваг ринку, що ринкову економіку вже тільки тому слід характеризувати як соціальну, що її конкурентний механізм орієнтований на задоволення потреб людей. На тлі значного погіршення показників життєвого рівня населення

постсоціалістичних країн (заробітна плата, доходи, грошові збереження, освіта, медицина, зайнятість тощо), ліберальна концепція надає альтернативні оцінки добробуту, за якими відкидається методика порівняння сучасного життєвого рівня з дореформеним, а здійснюється порівняння з тією ситуацією, в якій суспільство мало б опинитися без проведення реформ. Прихильники *етатистської концепції* вимагають від держави здійснення активної соціальної політики і пропонують враховувати соціальні втрати переходу до ринку. Концепція побудована на тому, що зниження всіх показників життєвого рівня людей (ВВП на душу населення, реальних доходів) при суттєвому зростанні показників нерівності у розподілі доходів свідчить про Парето-невизначений стан економіки в області добробуту після трансформаційних зрушень, коли одні групи населення значно покращили своє життя за рахунок інших. Доведено, що доцільним є *комплексний підхід* до вирішення проблеми справедливості, заснований на соціальному захисті (рис. 1).

Рис.1. Концептуальний підхід до соціальної справедливості

Доцільність *поєднання* системи соціальної справедливості за централізовано планових умов з ринковими принципами господарювання у *змішаній економіці* доведено в дисертації аналізом її через такі напрями: працездатні дорослі, жінки і діти, молодь, пенсіонери і інваліди.

Таке дослідження виявило наступне. Система справедливості і соціального захисту повинна перш за все захищати працездатне і працююче населення, оскільки саме воно створює економічну основу сприятливої системи для всього населення, в тому числі непрацездатного. Статистика доводить, що основною складовою доходів пересічної сім'ї є заробітна плата і саме вона свідчить про певну несправедливість,

оскільки позиції крайніх показників заробітної плати по регіонах різняться майже вдвічі: 3857 і 1793 грн. на місяць у 2011 році (табл.1).

В 2010 році в Україні середня номінальна заробітна плата складала 2232,5 грн. на місяць, в Донецькій області – 2733 грн., в м.Києві – 3617 грн. Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався в регіонах з найбільш високою часткою сільського населення і зайнятих у сільському господарстві. Аналіз структури доходів працездатної сім'ї зокрема Донецької області довів, що грошові доходи від заробітної плати складають понад 50% загальної суми доходів сім'ї, прибуток і змішаний дохід – 12%, доходи від власності -2,6%, соціальні трансферти – 35%.

Таблиця 1

**Територіальні розбіжності в оплаті
праці в Україні в січні – травні 2011 року**

Регіон (область)	Заробітна (середня) плата (грн.)	Регіон (область)	Заробітна (середня) плата (грн.)	Регіон (область)	Заробітна (середня) плата (грн.)
Київ	3857	АР Крим	2194	Вінницька	1978
Волинська	1912	Дніпропетровська	2702	Донецька	2963
Житомирська	2000	Івано- Франківська	2154	Закарпатська	1981
Запорізька	2506	Кіровоградська	2016	Київська	2632
Луганська	2620	Миколаївська	2360	Львівська	2157
Одеська	2300	Полтавська	2368	Рівненська	2115
Сумська	2096	Тернопільська	1793	Харківська	2300
Херсонська	1898	Хмельницька	1984	Черкаська	2064
Чернівецька	1899	Чернігівська	1904	м.Севастополь	2381

Відносно жінок і дітей в Україні склалася ситуація, що існує в багатьох країнах світу. Досліджено ситуацію у країнах ЄС та країнах Скандинавії, що надало підстав для такого висновку. Останнім часом в Україні навіть покращилася ситуація із виплатами при народженні дитини. Проте, дискримінація жіночої праці, структура незайнятих, дитячої захворюваності та смертності, житлові і побутові умови свідчать, по-перше, про недосконалість законодавства відносно жінок і дітей, по-друге, про соціальну несправедливість.

За роки незалежності і навіть на сьогодні кроки влади у цьому напрямі не можуть бути визнаними цілком задовільними з таких причин: виплати держави на дітей не компенсують витрат на них; погіршуються умови прийому, платності за навчання у ВНЗ та працевлаштування їх випускників; тривожним є стан дітей-сиріт та піклування про них. Найбільш складною є ситуація з працевлаштуванням молоді (табл.2).

Таблиця 2

Не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів України I–IV рівнів акредитації (у відсотках)

Рік	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість не працевлаштованих у %	18,3	17,5	16,8	15,6	18,0	16,3	17,0	17,4	18,3	14,1	16,2

Загальна кількість безробітних за методологією МОП в 2010 р. в Україні (у віці 15-70 років) 1785,6 тис., тобто майже 2 млн. осіб з 22-х мільйонів економічно активного населення, що складає 8,1 відсотка. Цей показник перевищує так званий природний рівень безробіття, за який вважається на тепер 6 відсотків.

В дисертації доведено, що турбота суспільства (держави) про пенсіонерів та інвалідів є показником не тільки соціальної справедливості, а й *рівня цивілізованості країни*. Концепція системи пенсійного забезпечення набула поширення у всіх країнах світу з другої половини ХХ століття, яка гарантує виплати, що повністю або частково компенсують втрату попереднього заробітку внаслідок настання пенсійного віку, або забезпечують підтримку інвалідів. Вартість соціального забезпечення пенсіонерів залежить від співвідношення чисельності осіб активного працездатного віку і загальною чисельності осіб похилого віку. Тому в історичному аспекті пенсійну політику слід розглядати у розрізі тих соціальних, економічних і політичних тенденцій, які спостерігалися у попередньому устрої суспільства. Так, законодавче встановлення пенсійного віку в СРСР було здійснено у 1932 р.: для жінок 55 років, для чоловіків 60 років, що було і є найнижчим показником у світі, де, по-перше, немає поділу на пенсійний вік для жінок і для чоловіків, по-друге, пенсійний вік встановлюється у 60-65 років. Отже, соціальна справедливість по відношенню до пенсіонерів завжди пов'язана із економічними, соціальними, політичними процесами, що відбуваються в країні.

Третій розділ – Проблеми соціальної справедливості в змішаній економіці – присвячений дослідженню проблеми бідності, формуванню системи соціальної справедливості в економіці змішаного типу, взаємозв'язку між соціальною справедливістю і економічною безпекою.

Наявність у сучасному суспільстві *бідності* є найбільш яскравим показником порушення принципу соціальної справедливості, незалежно від того, які фактори це спричиняють. Бідність населення або його частки здавна існувала, знаходячи певний відбиток в намаганнях зрозуміти її причини (А.Сміт, А.Пігу, С.Ровентрі). У ХХ ст. майже встоялася точка зору на бідність: *бідною вважається родина (людина), що не має достатніх коштів для забезпечення звичного рівня життя, який склався на даний момент в даному суспільстві*. На початку ХХІ ст. тенденція до вивчення

проблем бідності та шляхів і методів боротьби з цим явищем посилилася з боку представників всіх напрямів економічної теорії, включаючи інституціоналізм, що можна пояснити, як доведено у дисертації, очевидною несумісністю техніко-технологічного, економічного, соціального, культурного прогресу багатьох країн світу із бідністю. Проблема бідності перетворюється у глобальну проблему, що підлягає вирішенню зусиллями всіх країн світу. Суміжною світовою проблемою є проблема альтернативного палива (етанолу) та видобутку його з продуктів харчування і потребуючих суттєвого розширення під них земельної площі – кукурудза, буряк, кормові трави і т.п., що може привести до передчасної смерті від голоду та спраги більш як трьох мільярдів людей. Вже через 15-20 років близько двох мільярдів людей житимуть в країнах і регіонах, де нестача води і відповідно пов'язаного з цим виробництва продовольства спричинить загальну економічну і соціальну напругу, що стане загрозою існуванню людства.

Дослідження бідності в дисертації проведено на таких методологічних засадах: через середньодушовий доход; через сукупність соціально-економічних показників життєвого рівня; через доходи і витрати сім'ї; через індекс людського розвитку та на підставі *базових причин бідності*: соціально-економічний стан країни; об'єктивні і суб'єктивні можливості реалізації особистих здібностей людини; забезпечення робочими місцями працездатного населення згідно спеціальності і кваліфікації; співвідношення обсягу і структури ринку споживчих товарів і послуг із динамікою цін на них у порівнянні з рівнем доходів сімей за витратами з урахуванням інфляції; спосіб розподілу фонду споживання національного доходу; охорона здоров'я дитинства і материнства; матеріальний стан і соціальний статус пенсіонерів і інвалідів. Аналіз проведено на підставі статистичного матеріалу по Україні і Донецькій області, з якого тут можна представити наступний. Головним джерелом, за рахунок якого можна поступово долати бідність, є обсяг ВВП у фактичних цінах і у розрахунку на одну особу. За даними Держкомстату України і розрахунками на їх основі у 2009 році ВВП України становив 914,7 млрд. грн., що у розрахунку на одну особу складало 19,9 млрд.грн., а частка населення із середніми по країні доходами на місяць становила приблизно 60%. Показники ВВП ще не досягли рівня 1990р., якого буде досягнуто лише у 2015-2020 рр. В дисертації здійснено висновок, що *на сьогодні українська держава поки що перекладає низку власних функцій із захисту прав людини і справедливості на плечі самих громадян, задовольняючи мінімум їх соціальних потреб*. Ця система потребує суттєвих змін.

Формування нової системи відносин соціальної справедливості в країні за умов змішаної економіки повинно передбачати: *по-перше*, зміну концепції розподілу суспільного продукту з метою подолання невинуватої диференціації сімей за доходами, тобто зменшення децильного коефіцієнту хоча б до визнаного вченими доцільним 10:1; *по-друге*, зміну концепції відносно молоді з метою подолання несправедливості у її навчанні, працевлаштуванні, охорони здоров'я, проведення вільного часу тощо; *по-третє*, приведення у відповідність доходів сімей із індексом цін; *по-четверте*, проведення пенсійної реформи, за якою суттєво має

підвищуватися середній розмір пенсії у співставленні до середньомісячної заробітної плати (за даними Пенсійного фонду України на 01.01.2011 р. мінімальна пенсія складала 820 грн.(її одержують майже 80% пенсіонерів), середня пенсія – понад 1000 грн. (приблизно 18%), а максимальна досягала більш як 10 тис.грн. (приблизно 2 відсотка пенсіонерів); *по-н'яте*, удосконалення системи соціального страхування за стандартами ЄС.

На основі аналізу зазначених напрямів здійснено висновок, що *формування системи соціальної справедливості повинно відбуватися за всіма напрямками життєдіяльності людини від її народження і до кінця її днів*. Головними серед цих напрямів слід вважати встановлення справедливості для *працездатних* членів суспільства та вирішення проблеми *бідності*. Факторами, що діють у напрямі порушення соціальної справедливості, слід вважати приватну власність на землю, її надра, водоймища, ліси, комунікації загального користування і т.п., оскільки від народження всі люди країни повинні мати однакове право на них.

В роботі проведено дослідження проблеми поєднання понять соціальної справедливості і економічної безпеки. Таке поєднання є виправданим, оскільки за умов небезпеки встановити соціальну справедливість у суспільстві неможливо. Актуальність цієї проблеми доведено й науковими працями українських вчених, які проаналізовано. Доцільність поєднання процесів і понять соціальної справедливості і економічної безпеки доведено аналізом низки аргументів зокрема таких: проблема соціальної справедливості вирішується через соціально-економічний стан країни, якого досягнуто на даний період часу завдяки реалізації програм влади; основою подальшого вирішення проблеми соціальної справедливості є економічне зростання, а запорукою сталого економічного зростання є наявність в країні інвестиційного фонду (інвестиційних ресурсів); залежність соціальної справедливості від відносин власності, її форм і реалізації права власності; ставлення влади до національної робочої сили, її вартості та ціни; залежність вирішення проблем соціальної справедливості від регулювання економіки і поняття економічної безпеки; послаблення негативного впливу економічних і екологічних загроз на соціальну справедливість; боротьба з економічним криміналом і корупцією, що сприятиме встановленню соціальної справедливості.

Таким чином, забезпечення економічної і національної безпеки в країні, що є прерогативою держави (влади), прямо або опосередковано, впливає на процес формування системи відносин соціальної справедливості.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

На основі проведеного дослідження категорії соціальної справедливості в економіці змішаного типу встановлено, що ця категорія має діалектико-історичний характер, об'єктивно-суб'єктивне підґрунтя та конкретні форми свого прояву, що набуває особливого значення в просуванні суспільства до нової економіки. Результати дослідження можна звести до таких головних.

1. Складність категорії соціальної справедливості виявилася в тому, що вона містить економічну, соціальну, політичну і морально-правову свідомість людини, яка змінюється не тільки в кожній соціально-економічній системі, а за окремих періодів її розвитку на взірць співвідношення «потреби - ресурси» та вимагає об'єктивних і суб'єктивних оцінок. Встановлено методологічні основи дослідження цієї категорії: діалектична єдність ідеального і реального, що змінюється; єдність правил і результатів, і з точки зору результатів відображає реальну об'єктивну сторону справедливості; основою реальної справедливості є відповідність розвитку продуктивних сил виробничим відносинам; економічна справедливість корегує уяву про соціальну справедливість через конкретні форми її реалізації; критеріями справедливості можуть бути як сталі, так і ті, що змінюються в часі; соціальна справедливість кореспондує із категорією «рівність», але не зводиться до неї; визначення соціальної справедливості як комплексної категорії потребує синергетичного підходу до її аналізу та з урахуванням поняття загального добробуту.

2. Проведений ретроспективний аналіз теорій соціальної справедливості античного періоду, середньовіччя, соціалістів-утопістів, маржиналізму, класичної (в тому числі марксистської) політичної економії, інституціоналізму, концепції ноосфери, концепції зрівнялівки, розподілу за працею та ринкової концепції виявив найбільш сприятливу теоретичну базу формування поля соціальної справедливості, за яке слід вважати: природні і соціальні умови життєдіяльності людини, що формують її уявлення про справедливість; відносини, форми та право власності, що визначають економічний і соціальний статус людини; розподіл доходів, що максимізує добробут з урахуванням індивідуальної корисності; максимізація умов для найменш забезпечених членів суспільства; свобода вибору, розподіл доходів на основі вільної гри ринкових цін, конкурентного попиту і пропозиції на фактори виробництва. Головним критерієм соціальної справедливості є досягнення високого рівня життя особи, соціальної групи, населення країни та сприятливі умови всебічного розвитку людини за умов реальної свободи та демократії. Найбільш наближеним до цього критерію слід вважати сучасні моделі соціального ринкового господарства.

3. Соціально-економічна політика держави за умов економіки змішаного типу повинна визначатися особливостями механізму функціонування сучасної економіки (план і ринок). Аналіз функцій держави довів, що за цих обставин роль держави як інституту влади має тенденцію до посилення. Слід створити такі умови, які б прискорили соціальну стратифікацію суспільства на базі формування значного прошарку великих і середніх підприємців. Для підтримки подальших реформ з боку малозабезпечених верств населення слід посилити цілеспрямовану соціальну політику, спрямовану на значне поліпшення життя більшості населення та досягнення хоча б відносної соціальної справедливості. Соціально-економічна політика держави зводиться до трьох напрямів: прийняття низки законів для економічної і соціальної сфер та їх дотримання на всіх рівнях влади і всіма господарюючими суб'єктами; створення нових державних інститутів впливу на

соціально-економічний розвиток країни; компенсація провалів ринку за рахунок посилення планово-програмних дій держави. На тлі критики політики шокової терапії наведено можливості альтернативного вибору державою для реальних дій градуалістської концепції повільної трансформації (за досвідом КНР) та інституційного підходу (зміни не тільки в базисних відносинах власності). Аналіз показав, що в Україні поки що не сформовано наукової платформи для визначення сталої соціально-економічної політики.

4. Формування системи соціальної справедливості в Україні повинно відбуватися на генетичній основі, ознаками чого можуть вважатися як ті, що було сформовано у попередній системі (досить стала соціальна сфера), так і ті, що створюються за умов ринку (платність соціальних послуг та система пільг). Постсоціалістичний розвиток потребує дотримання загальносвітової тенденції соціальної орієнтації економіки, що означає: зростання державних витрат у ВВП (за законом А.Вагнера); посилення перерозподільних процесів щодо доходів; гальмування механізмів диференціації доходів і поляризації суспільства; демократизацію відносин власності; поєднання державних і приватних інвестицій в людський капітал тощо. Аналіз моделей соціального ринкового господарства доводить, що тенденція до зростання державних витрат гальмується, по-перше, іншими макроекономічними процесами, які не завжди співпадають із соціальними цілями, по-друге, діалектичним протиріччям: з одного боку, держава відіграє роль рятувальника за тяжких умов економіки, з іншого боку, зростання впливу держави приводить до певної деформації державних витрат. І за таких обставин генетичні ознаки соціальної справедливості діють вельми слабо.

5. Доведено, що поєднання планово-централізованої системи соціальної справедливості із ринковим механізмом господарювання є доцільним. До критеріїв соціалістичної справедливості в роботі віднесено: звільнення людей від експлуатації; рівний доступ до засобів виробництва і результатів праці; панування відносин товариського співробітництва і взаємодопомоги; перетворення людини у вищу цінність суспільства; всезагальність і право на працю; гарантії в одержанні роботи за фахом. Система забезпечення соціальної справедливості за ринкових умов відповідає світовій диференціації соціальних прошарків населення (сімей) за законами ринку, що не забезпечує соціальної справедливості більшості населення країни, яке потребує соціального захисту головним чином через державні соціальні трансферти. В Україні належить створити таку систему соціального захисту, яка б дійсно захищала переважну більшість населення. Складовими такої системи повинно бути перш за все забезпечення права на працю, на економічний, соціальний і юридичний захист.

6. Наявність у сучасному суспільстві бідності є найбільш яскравим показником порушення принципу соціальної справедливості, незалежно від того, які фактори її спричиняють. Показниками бідності є: середньодушовий доход та децильний коефіцієнт; сукупність соціально-економічних показників життєвого рівня; доходи і витрати сім'ї; індекс людського розвитку. Дослідження бідності проведено через об'єктивні базові її причини: економічний стан країни, що визначає

ВВП на душу населення; можливості реалізації особистих здібностей людини; забезпечення працездатних членів суспільства робочими місцями згідно їх спеціальності і кваліфікації; пануючий в країні спосіб розподілу фонду споживання (диференціація сімей за доходами); співвідношення обсягу і структури ринку споживчих товарів і послуг та динаміки цін на них з рівнем доходів сімей (диференціація сімей за витратами); охорона дитинства і материнства, піклування про їх виховання і здоров'я; турбота суспільства (держави) про пенсіонерів та інвалідів. Аналіз довів, що для встановлення хоча б відносної соціальної несправедливості в сучасному суспільстві необхідно подолати бідність.

7. У ході дослідження доведено, що за ринкових умов господарювання українська влада фактично перекладає низку власних функцій щодо захисту прав людини і справедливості на плечі самих громадян, задовольняючи мінімум їх соціальних потреб і актуалізує формування нової системи соціальної справедливості. Рекомендований шлях до соціальної справедливості лежить не у площині панування великої приватної власності, яка базується на постулатах забезпечення максимального прибутку за рахунок народу. Формування системи соціальної справедливості повинно відбуватися за всіма напрямками життєдіяльності людини від її народження і до кінця її днів.

8. Дослідження реальних процесів соціальної справедливості і економічної безпеки є виправданим, оскільки за умов небезпеки встановити соціальну справедливість у суспільстві неможливо. Аналіз зазначеного зв'язку проведено в роботі на підставі таких методологічних засновків: економічна політика держави обумовлена соціально-економічним станом країни на даний період її розвитку; потенційні можливості країни з точки зору її сталого розвитку лежать у площині використання наявного інвестиційного фонду і можливостей тіньової економіки; систему відносин власності представлено органічним взаємозв'язком всіх її форм на основі спільних інтересів, головним з яких є безпека національного багатства країни; кваліфіковані кадри є однією з важливих складових створення умов, що унеможливають «розбазарювання» національної робочої сили; спрямування державного регулювання економіки на забезпечення гідного життєвого рівня населення країни; постійне вирішення проблеми загроз суверенітету країни, їх передбачення і подолання з метою захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави.

9. Практичне значення положень і висновків дисертації підтверджують довідки про їх впровадження: довідка Калінінського районного управління праці та соціального захисту населення м.Горлівки, №31.01/1395 від 29.03.2011 про намір впровадження рекомендацій дисертації щодо соціального захисту населення; довідка Центрально-міського управління праці та соціального захисту населення Горлівської міської ради №1791/30.01 від 29.03.2011 про впровадження методичних рекомендацій дисертації; довідка Управління пенсійного фонду Центрально-міського району м.Горлівки, №5221/01 від 28.03.2011 про практичну реалізацію методичних рекомендацій дисертації; довідку Автомобільно-дорожнього інституту Донецького національного

технічного університету про використання положень і висновків дисертації в навчальному процесі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях:

1. Чубучна О.В. Соціально-економічна справедливість в перехідній економіці /О.В.Чубучна //Наукові праці Донецького державного технічного університету.-Серія: економічна.-Вип.34.-Донецьк: 2001.-С.31-36.

2. Чубучна О.В. Інтерпретація соціально-економічної справедливості: методологія дослідження /О.В.Чубучна //Наукові праці Донецького національного технічного університету.-Серія: економічна.-Вип.56.-Донецьк:2003.-С.54-59.

3. Чубучна О.В. Закономірності перехідних економік і їх вплив на формування нових підходів до соціальної справедливості /О.В.Чубучна //Донецький економіко-гуманітарний інститут. Інститут економіко-правових досліджень НАН України.-Донецьк: ООО «Юго-Восток ЛТД».-2003.-Вып.12.-С.350-360.

4. Чубучна О.В. Справедливість і система захисту пенсіонерів України в різні часи та в умовах переходу до ринку /О.В.Чубучна //Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць.-Вип.183 у 3-х томах.-Т.2.-Дніпропетровськ: ДНУ.-2003.-С.470-481.

5. Чубучна О.В. Проблема соціальної справедливості і бідність /О.В.Чубучна //Економічні науки. Серія економічна та економічна історія. Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету.-Вип.6(23).-Ч.2. Луцьк, 2009. - С.351-358.

за матеріалами конференцій:

1. Чубучна О.В. Пенсійне забезпечення в Україні: деякі спостереження /О.В.Чубучна //Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика економіки і підприємництва». Алушта, 9-11 жовтня 2003 р. Симферополь: 2003.-С.51-52.

2. Чубучна О.В. Соціальний захист населення в контексті ринкової трансформації економіки України /О.В.Чубучна, Л.О. Мазуркевич //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти». Дніпропетровськ: 2005. Наука і освіта.-Т.IV.--С.69-71. (Особистим внеском здобувача є дослідження стану соціального захисту населення в трансформаційній економіці України.).

3. Чубучна О.В. Становище жінки та проблеми ринкової економіки в Україні /О.В.Чубучна, Д.О. Крикливець//Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток наукових досліджень». Полтава: 2007.-С.71-74. (Особистим внеском здобувача є теоретичне і практичне дослідження становища жінки в сучасній економіці України.).

4. Чубучная Е.В. Современная глобализация и социальная справедливость // О.В. Чубучная // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Київ: 2008.-Т.1.-С.80-81.

5. Чубучна О.В. Сучасні трактування глобалізації з точки зору соціальної справедливості // О.В. Чубучна, Є.В. Лихошерст // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції Міністерства освіти і науки України 1-7 грудня 2010 р.- Донецьк: ДонДУЕТ.-2010 - С.369-372. (Особистим внеском здобувача є теоретичні трактування глобалізаційних процесів і їх вплив на соціальну справедливість.)

АНОТАЦІЯ

Чубучна О.В. Соціальна справедливість в економіці змішаного типу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. Донецький національний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Донецьк, 2011 р.

Проведено комплексне економічне дослідження актуальної проблеми соціальної справедливості в сучасній економіці через визначення методологічних основ її аналізу. Здійснено ретроспективний огляд існуючих теорій з проблем соціальної справедливості з метою визначення теоретичної бази формування поля соціальної справедливості та соціально-економічної політики держави за умов змішаної економіки. Соціальна справедливість являє собою єдність об'єктивних і суб'єктивних причин свого буття. Визначено генетичні ознаки соціальної справедливості за ринкових принципів господарювання, що дозволило довести доцільність поєднання попередньої системи соціальної справедливості з ринковим механізмом зокрема в Україні, що й обумовлено суттю змішаної економіки. Доведено соціальну ефективність такого поєднання для економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення.

Обґрунтовано реальний взаємозв'язок між соціальною справедливістю і бідністю. Бідність досліджено в дисертації під кутом зору несумісності з уявленнями людей про соціальну справедливість, оскільки наявність у суспільстві ХХІ століття бідності є найбільш яскравим показником порушення соціальної справедливості, незалежно від того, які фактори його спричиняють.

Визначено шляхи формування системи соціальної справедливості в економіці змішаного типу через аналіз стану і напрямів її перспектив для працездатних працюючих, жінок і дітей, молоді, пенсіонерів і інвалідів. Проаналізовано чималий статистичний і фактологічний матеріал, який доводить, що в Україні поки що немає системи справедливості. Доведено взаємозв'язок між соціальною справедливістю і економічною безпекою країни.

Розроблено концепцію структуризації тих економічних і соціальних факторів, які безпосередньо чи опосередковано складають систему відносин соціальної справедливості за умов сучасної змішаної економіки.

Ключові слова: соціальна справедливість, змішана економіка, економічні фактори, соціальні фактори, політика держави, бідність, економічна безпека країни.

АННОТАЦІЯ

Чубучная Е.В. Социальная справедливость в экономике смешанного типа. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. Донецкий национальный университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины. Донецк, 2011 г.

Проведено комплексное экономическое исследование актуальной проблемы социальной справедливости в современной экономике посредством определения следующих методологических основ ее анализа: диалектическое единство идеального и реального; соответствие правил и результатов; базиса и надстройки; конкретизации критерия справедливости и средств ее достижения; единство экономической и социальной сторон справедливости; определение общих черт и различий понятия «справедливость» и понятия «равенство».

Осуществлено ретроспективное обозрение существующих теорий по проблемам социальной справедливости с целью определения теоретической базы формирования социальной справедливости и социально-экономической политики государства в условиях смешанной экономики. Определено понятие социальной справедливости как системы объективных и субъективных факторов ее формирующих, а критерием ее оценки является достижение достойного уровня жизни человека, всестороннего его развития в условиях реальной свободы и демократии.

Социальная справедливость рассмотрена в диссертации в единстве с социально-экономической политикой государства в условиях экономики смешанного типа, какой является экономика Украины. Рыночная ее реорганизация на деле выявилась в устранении тотального централизма и всеохватывающей государственной собственности путем разгосударствления и приватизации, что привело к так называемому трансформационному спаду (резкое сокращение производства и отрицательные изменения социально-экономических отношений) и привело к действию значительных дополнительных факторов, существенно нарушающих социальную справедливость.

Выявлены генетические характеристики социальной справедливости в рыночных условиях хозяйствования, что позволило доказать целесообразность соединения предыдущей системы социальной справедливости с рыночным механизмом в целях создания новой системы социальной справедливости, отвечающей как национальным интересам, так и мировой тенденции социализации общества. Целесообразность исследования системы социальной справедливости в специфической среде смешанной экономики диктуется необходимостью создания адекватного механизма, соединяющего рынок и план.

Такая система обусловлена закономерностями развития смешанной экономики и способна: во-первых, повысить значение человеческого фактора посредством роста квалификации работников, творческой роли их труда; во-вторых, создать благоприятную среду действия закона возвышения потребностей и степень их удовлетворения; в-третьих, привлечь частный сектор экономики к развитию социальной инфраструктуры; в-четвертых, разработать и выполнить социальные программы и снизить социально-экономические риски. Доказана социальная эффективность создания новой системы отношений справедливости.

Обоснована реальная взаимосвязь социальной справедливости и бедности. Бедность исследуется в диссертации под углом зрения несовместимости ее с представлениями о социальной справедливости. Бедность как реальность бытия в XXI веке является наиболее ярким доказательством нарушения принципа социальной справедливости, независимо от того, какими факторами оно обусловлено. В этих условиях рыночная экономика не в состоянии по определению решить проблему бедности. Доказано, что с этой ролью может справиться государство как институт власти, который обязан создать такую систему отношений социальной справедливости, которая соединяла бы объективные и субъективные процессы ее формирующие и обеспечила бы реальную справедливость для всех членов общества.

Определены пути и направления создания системы социальной справедливости в условиях смешанной экономики посредством анализа состояния и перспектив справедливости по отношению к трудоспособным и работающим членам общества, женщинам и детям, молодежи, пенсионерам и инвалидам, а также преодоления неоправданного децильного коэффициента (о дифференциации доходов семей), сведения его к нормальному, по мнению ученых, как 5:1. С этой целью привлечен и проанализирован статистический и фактологический материал, который дал возможность прийти к выводу о том, что в Украине пока не функционирует система отношений социальной справедливости, а действуют отдельные акции власти на всех ее уровнях, направленные лишь на смягчение последствий несправедливости.

Разработана концепция структуризации тех экономических и социальных факторов, которые непосредственно или опосредовано составляют систему отношений социальной справедливости в условиях смешанной экономики и институциональной среды, что продвигает экономическую теорию и дает возможность выработки адекватной реально действующей социально-экономической политики государства на всех уровнях власти. Только так возможно достичь хотя бы относительной справедливости для всех социальных слоев общества и преодолению бедности.

В диссертации изучена проблема взаимосвязи социальной справедливости с экономической безопасностью страны, поскольку без таковой формировать реальную систему справедливости невозможно.

Ключевые слова: социальная справедливость, смешанная экономика, экономические факторы, социальные факторы, политика государства, бедность, экономическая безопасность страны.

SUMMARY

Chubuchna O.V. Social justice in mixed economy. – Manuscript.

Thesis for Candidate Degree in Economic Sciences on speciality 08.00.01 – economic theory and economic history. Donetsk National University of the Ministry of Education, Science, Youth and Sports of Ukraine. Donetsk, 2011.

The integrated economic study of social justice in modern economy is carried out by means of defining methodological analysis bases. The retrospective review of social justice is made to determine the theoretical base of social justice formation and state social economic politics in the mixed economy environment. Social justice is characterized by combination of objective and subjective reasons. Genetic characteristics of social justice within the market management are defined and the expediency of the combination of the previous social justice system and market mechanism in Ukraine stipulated by mixed economy has been proved. Social efficiency of this combination for the economic growth and rise in living standards has been marked.

The real interaction between social justice and poverty is grounded. The poverty has been investigated as an incompatible phenomenon and a vivid factor of social injustice in the 21-st century.

The ways of social justice formation in mixed economy are determined through analyzing the state and prospects for working people, women and children, youth, retired and disabled people. Most statistical and evidential data proving that there is no justice system in Ukraine are also analyzed. The interaction between social justice and state economic security has been experienced.

The structuring concept of economic and social factors forming directly or indirectly the system of social justice relations in the mixed economy has been worked out.

Key words: social justice, mixed economy, economic factors, social factors, state policy, poverty, state economic security.

Чубучна Олена Валеріївна
Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 20.09.2011 р. Формат 60x84 1/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 8745. Тираж 100 прим.

Надруковано в ТОВ «Цифрова типографія»
Адреса: м. Донецьк, вул. Челюскінців, 291а, тел.: (062) 388-07-31, 388-07-30